

Kaypakkaya ile yıllarını anlattı: Sadelik, mülkten uzak durma, dayanışma...

Posted on 18/05/2020

İbrahim Kaypakkaya'nın düşünceleri dışında yaşamını da okumak gerektiğini söyleyen yoldaşı Muzaffer Oruçoğlu, "O yaşamı yakından gördüm. Nedir o yaşam? Bir, sadeliktir. İki, mülk edinme duygusundan uzaklık. Üç, dayanışmadır" diye anlattı.

Türkiye devrimci önderlerinden İbrahim Kaypakkaya, 68 Kuşağının fikirlerini aşan ve halen güncelliğini koruyan bir dizi sorunu tahlil etti. Kürt ve Ermeni sorununa yaklaşımıyla resmi tarihin dışına çıkan Kaypakkaya, karşısına devletin şiddetini ve dönemin ilerici kesimlerini aldı. Türkiye Komünist Partisi-Marksist Leninist (TKP-ML) ve Türkiye İşçi Köylü Kurtuluş Ordusu'nun (TİKKO) kurucusu Kaypakkaya, Malatya, Dersim ve Antep bölgelerinde örgütsel faaliyetlerde bulundu. 24 Ocak 1973'te "ihbar" üzerine yakalandı. Yaralı haliyle karda yürütülen Kaypakkaya, Diyarbakır Cezaevi'ne götürüldü, işkenceyle öldürüldü. 16 Mayıs 1973 tarihindeki sorgusundan iki gün sonra, babasına parçalanmış cenazesi verildi. Kaypakkaya, mücadele tarihine "Ser verip sır vermeyen" olarak geçti.

Yoldaşı Muzaffer Oruçoğlu'na göre, tahlil ettiği sorunların halen var olması ve Türkiye devrimci hareketindeki özgün yeri, bugün halen Kaypakkaya'yı yaşıyor. İşkenceyle katledilişinin 47'nci yılında devrimci önder İbrahim Kaypakkaya ve onun temsil ettiği gerçekliği Muzaffer Oruçoğlu anlattı.

Mezopotamyaajansı: İbrahim Kaypakkaya gerçekliği, Türkiye Devrim Hareketi'nde (TDH) her zaman özgün bir yerde durmaya devam ediyor. Ancak Kaypakkaya fikri üzerinden hem devletin hem de mücadele tarihinde birçok baskı olduğunu görüyoruz. Onun yoldaşı olarak bu durumu nasıl değerlendiriyorsunuz?

Kaypakkaya üzerinde böyle baskı kurmalarının çeşitli nedenleri vardır. En başta onun düşünce silsilesidir, savunduklarıdır. Kurtuluş Savaşı başta olmak üzere, Cumhuriyet tarihine, Kürt ve Ermeni sorununa yaklaşımı, sosyalizm sorununa yaklaşımı, dünyaya yaklaşımı, bir bütün olarak insanlığın geleceğine yaklaşımı sorunudur. Kaypakkaya döneminde Kurtuluş Savaşı tahlili yapan insanlar, savaşa önderlik eden sınıfların büyük Türk burjuvazisi ve toprak ağaları olduğunu söylemiyorlardı. Kaypakkaya bunu söyledi. Üstelik bunu şu şekilde söyledi, Ermeni ve Rum malları ile palazlanan, şişen yeni Türk burjuvazisi, büyük burjuvazi ve onların müttefiki büyük toprak ağaları dedi. Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri'ni yönlendiren, orada hâkim olan da bunlardı, dedi. Kuvâ-yi Milliye, Çerkez Ethem'dir, Şahin Bey'dir, Sütçü İmam'dır, Anadolu'nun çeşitli yerlerinde ve Kürdistan'da ortaya çıkan münferit halk hareketleridir. Kuvâ-yi Milliye'ye tabii bunlar hâkim olamadılar; Çerkez Ethem'in ve ona bağlı çetelerin zorla zapturapt altına alınması ve ordunun merkezileştirilmesi siyasetine bağlı olarak Kuvâ-yi Milliye gerçekliği ortadan kalktı.

Soruna Müdafaa-i Hukuk el koydu. Kaypakkaya Kuvâ-yi Milliye'ye "büyük burjuvazi" demiyordu, "milli burjuvazi" diyordu. Mustafa Kemal hareketinin tabii hem Ermeni hem Rum hem de Kürtlere savaş yılları içinde uyguladığı politikalara değindi, bu da önemliydi; sadece onun sınıf karakterini ortaya koymakla kalmadı, bu sınıfın nasıl bir politika izlediğini de açıkladı. Savaş yılları içinde, "İngilizlerle uzlaşma politikası izledi" dedi. Bu politika savaş yılları içinde başka ne yaptı? Mustafa Suphi ve yoldaşlarını Karadeniz'de boğdurdu. Ankara'da Halk İştirak Fırkası'nı kapattı, Çerkez Ethem'i de meclisin haberi olmadan Yunanlılarla savaşırken arkadan vurdu. Bekir Sami'yi Londra Konferansı'na gönderdi, orada İngilizlere şu mesajı verdi: "Biz sizin bildiğiniz gibi Bolşeviklerin çok yakın dostu değiliz, biz sizinle uzlaşmak istiyoruz." Çerçevesini çizdiğim bu görüşler, 12 Mart ve sonrası dönemde, başta devlet olmak üzere, Kemalist güçler ve onun etkilediği Kemalizm'e sempati duyan güçler nezdinde, oldukça solda duran ve Kurtuluş Savaşı'nı inkâr ediyormuş gibi bir pozisyonda duran görüşler olarak algılandı.

İbo tabii bununla kalmadı, aynı zamanda Cumhuriyet tarihini de tahlil etmeye girişti. Ermeni

Jenositine parmak bastı. Yazılarında şunu söyledi: “Tarihimizde sadece Ermeni jenositini değil, birçok jenositler yapıldı.” Ermeni jenositini 1915-1919-20 olarak ikiye ayırdı, bu yazılarında var. Tanık olduğum, birlikte hareket ettiğimiz için bu konuların yazıya geçmemiş ayrıntılarına dair neler düşündüğünü tabii ki biliyorum, ben sadece yazılarına dayanarak konuşmayı tercih ediyorum. Çünkü insanlar nerede söyledi, ne zaman söyledi diye soruyorlar, haklılar. Tabii Kemalist hareketin savaştan sonra, Cumhuriyet döneminde uyguladığı politikaları, bu dönemdeki sınıf ilişkilerini, Bayar-Menderes iktidarına ve 27 Mayıs’a kadar tahlil etti.

Bu tahlilde “Kürdistan sorunu” diye belirttiğiniz sorunu Kaypakkaya nasıl ortaya koydu?

Başta Şeyh Said olmak üzere, Kürt isyanları konusundaki tavrını koydu önce. O dönemde Türk solunun bir bölümü, Kürdistan’ın bir ulus olmadığını söylüyordu. Yani 68-69-71 yıllarında. Uluslaşmamış, henüz uluslaşma sürecini tamamlamamış diyordu. İbrahim buna karşı çıkıyordu, Kürdistan’ın bir ulus olduğunu, kendi kaderini tayin hakkına sahip olduğunu, yani ayrılıp bağımsız bir devlet kurma hakkına sahip olduğunu söylüyordu, bu yazılarında vardır. Kürt isyanları konusundaki tavrı, onu mevcut anlayıştan, yani 68 hareketinin örgütleri de dâhil, onların anlayışından köklü bir şekilde farklı hale getiriyordu. Şunu ısrarla belirtiyordu. Ezilen bir ulus, ezen ulusa karşı ayaklanıyor. Bu ayaklanma ister işçi sınıfının, ister yoksul köylülüğün, isterse büyük toprak ağalarının ve şeyhlerin önderliğinde olsun, ezilen bir ulusun, ezen ulus egemenlerine karşı isyanının muhtevası doğal olarak demokratiktir; çünkü kendi kaderini tayin hakkını bizzat ayaklanarak gerçekleştirmek istiyor, diyordu. Bu açıdan bakıldığında tabii, o ana kadarki tüm güçler, Doğan Avcıoğlu, İlhan Selçuk, Mihri Belli, Hikmet Kıvılcımlı, Dev-Genç, bütün bu cepheyi karşısına almış oluyordu. Çünkü bu cephe, Şeyh Said isyanı başta olmak üzere bütün Kürt isyanlarını “gerici, şeriatçı isyanlar” olarak damgalıyor ve İngiliz emperyalizmi ile işbirliği bağını da belirtiyorlardı.

İbrahim Kaypakkaya için önemli olan neydi?

Böyle bir bağ olsun, olmasın, İbo için önemli değil. İbo için şuydu önemli olan: ezilen bir ulus ayağa kalkıyor ve ulusal haklarını talep ediyor, bu ayağa kalkışın muhtevası doğal olarak demokratiktir, biz destekleriz, diyordu. Tabi, Kürt sorununa ilişkin bu tahlil karşısında sadece devleti değil, aynı zamanda Türkiye devrimci hareketini de karşısında buldu. Türkiye devrimci hareketi, görmezlikten geldi. Hatta 68’le ilgili, Denizlerle ilgili filmler yapıldığında, Erdal Eren’e kadar getirildi o filmler, İbo yoktu. İbo’nun adı bile yoktu.

Kaypakkaya neden yoktu?

Sırça saraya taş atmıştı çünkü. TKP başta olmak üzere, solun görüşlerine de taş atmıştı. Bundan dolayı, devlet, sistem ve Türkiye solu onu şöyle bir kenara koydu. Çünkü Cumhuriyet döneminin tahlilinde Kemalist hareketin askeri-faşist bir diktatörlük olduğunu bu cephe kabul etmiyordu. İbo’ya göre, Kemalist hareket, işçi sınıfı hareketini ezmiş, sendikaları kapatmıştı; bütün örgütleri kapatmış, Kürt ulusunun hareketlerini zaten kanla bastırmış ve bir egemen teori olarak ortaya çıkmıştı.

Bu egemen teoriyi Kaypakkaya nasıl açıklıyordu?

“Bir Türk dünyaya bedeldir”, “Ne mutlu Türk’üm diyene”, “Tüm dünya dilleri ve tarihi, Türk dili ve tarihinden türemiştir.” Yani Güneş dil teorisi, tarih teorisi ve aynı zamanda tekçilik. Bir, Türklük esasına dayanan; iki, Sünnilik esasına dayanan tek tip bir sistem. Çünkü bu biraz da tarihle ilgili. Osmanlı, Viyana bozgunundan beri sürekli parçalanıyordu. Bu parçalanmanın en son halkası neydi? Anadolu’nun parçalanması. Bir varlık-yokluk meselesi gibi görünüyordu bu. O zaman, bizi parçalayan farklılıktır anlayışına yöneldiler, bu farklılığı ortadan kaldırmamız lazım dediler; bir çimentoya ihtiyacımız var, bizi tutacak olan çimento da Türklük ve Hanefilik’tir. O zaman ne oldu, Kürtler Türk oldu, Anadolu’da yaşayan bütün o farklı diller, kültürler hepsi Türk dilinin ve kültürünün bir parçası haline gelmiş oldu. İbrahim’in duruşu işte bu anlayışa karşı bir duruştu, bu da tehlikeliydi, İbrahim’in ölümüne yol açtı. İbrahim’i bundan dolayı öldürdüler.

İbrahim Kaypakkaya adı neden hala yaşıyor?

Bu sorunlar çözülmediği için yaşıyor İbrahim. Marx niye yaşıyor? Marx'ın koyduğu problemler ve çözüm yolları mevcut dünyaya baktığımızda, güncel olarak görülüyor. Ezenler, ezilenler, işçi sınıfı, burjuvazi vs. Marks'ın savaşa bakışı, insana bakışı, geleceğe bakışı, bir bütün olarak varlık âlemine bakışı yaşıyor. Niye yaşıyor? Çünkü mevcudun kendisi onu bağırtıyor. Ben böyle gidemiyorum, diyor. Sen bunun çözüm yollarını gösterdin. Neredesin? Ben böyle gidemiyorum, diye bağırtıyor şartlar. Marx'ın, Lenin'in, sosyalizm idealinin yaşamasının da nedeni budur. İbo'nun yaşamasının nedeni de budur, ama tabii o değildir sadece. İbo'nun sosyalizme bakışı da farklıydı.

Bu nasıl bir farktı?

İbo'da Çin'deki kültür devriminin etkileri oldukça derindi, canlı kanlıydı. Yani şöyleydi: sen iktidarı alırsın, ama iktidar cihazı içinde yozlaşabilirsin, yozlaştığın anda da halkın seni yıkma hakkı vardır. İktidarda da olsan halkın seni yıkma hakkı vardır. Bundan dolayı ne oldu? Sovyetler Birliği'ne emperyalist dedi, devlet kapitalizmi, dedi, oraya hâkimdir, sermaye ihraç ediyor, dedi. Bunu dediğinde kuşkusuz, Türkiye solunu bir bütün olarak karşısına aldı. Yani bu silsile, bu görüş şimdi tabii ele alınır, irdelenir, bir muhasebesi yapılır ama kolay bir iş değil. Ortada çözülmemiş devasa sorunlar var.

2020 Türkiye'sinin güncelliğini de ele alırsak, Sovyet Devrimi'ne yönelik böylesi bir eleştiriyi sınıf ve ulus sorunu Kaypakkaya düşüncesinde, Kürt sorunu temelinde nasıl ilişkililiyor?

Kürt sorununun esaslı çözümünü, sınıf sorununun çözümüyle birlikte ele alıyordu. Şimdi yaşasaydı, durumla yakından ilgilenirdi. Kürtler 84'ten beri bir savaş veriyorlar, ölümcül bir savaş veriyorlar, bu büyük kayıplara yol açtı, her iki taraftan da gençlerin ölümüne yol açtı, köyler yıkıldı, doğa zarar gördü, şehirler yıkıldı. İnsanın ruh dünyası, psikolojisi farklılaştı.

Yarı delirme hallerinde olan bir yığın insan var şimdi.

Devlet ve onun şartlandırdığı toplum, savaş başlayıncaya kadar bir şey söylüyordu. “Hepimiz çok şükür Türk’üz” diyordu, değil mi? Şimdi ne diyor? “Evet, siz Kürt’sünüz, kardeşimizsiniz, sizinle bin yıldır bir arada yaşıyoruz, biz de Türk’üz, bak, bin yıllık bir kardeşlik var, birlikte yaşayalım, ama Kürt olmaktan kaynaklanan haklarınız yok sizin” diyor. Bu kadar savaş, bu kadar kıyametten sonra diyor bunu. Bu neyi gösteriyor? Türk devletinin anlayışını gösteriyor. Stalin’in bir sözü var, diyordu ki “Milli zulmün şampiyonudur bu Türk egemen sınıfları ve devleti, milli zulmün dünyadaki şampiyonu.” Şimdi gelineen noktada tüm bunlara rağmen sen hala şunu diyorsun, “Evet, sen Kürt’sün, canım ciğerimsin, sensiz yapamam, ama hakkın yok”. Nedir o hak? Ayrılma hakkın yok. Bu durum, evliliğe benzer biraz. Boşanma hakkın yok, ayrı bir yaşam kurma hakkın yok diyor. Köleye, sömürgeye diyor bunu. Sömürge de zorakileşmiş evlilik gibidir.

Tamam, şimdi bir arada yaşıyoruz. Hiç değilse müsaade et de ben kendi dilimle, kendi kültürümü geliştireyim. O da yok. Dünya bir diller, kültürler sofrasıdır, bu sofraya o zenginliği getirip koyan, özgür şekilde dilini kullanan, o dille kültürünü zenginleştiren uluslar, diller, kültürlerdir. Bu sofradaki zenginliğin dokusunu değiştiriyorlar. Dillerin ve kültürlerin doğal ortamda birbirlerini özümleyerek, birbirlerinden öğrenerek, baskısız iletişimi doğal asimilasyondur, baskısız, iç-içe geçerek dünya kültürü haline gelme diye bir şey var. Sen bunu engelliyorsun, sadece Kürdü değil, Kürt dilinin, Kürt kültürünün zenginliğinden kendini de yoksun bırakıyorsun. Kendi diline, kültürüne de balta vuruyorsun. Bunu şüphesiz onlara anlatamazsın.

Onların derdi pazar sorunudur, Kürdistan pazarı. Pazar da nedir? Domates satılan yer değildir sadece, emektir, hammadde kaynaklarıdır, bütün Kürdistan zenginliğidir. Pazar odur. Onların derdi bu pazarı elden çıkarmamak, bu pazara hâkim olmak. Yoksa dilmiş, kültürmüş, Türk diliymiş, Türk kültürüymüş, bunlara bakmazlar. Kar! Pazarın kendi bankalarına, kendi sermayelerine, karlarına ne katıp ne katmadığı sorunudur. İşin esas

budur. İbo'nun bir de gücü buradan geliyor. Ne dedi biliyor musunuz? "Milli sorun aslında özünde bir pazar sorunudur." Bu Lenin'in görüşüdür. Ama Türk solu, geminin bordosundan aşağı atmış bu görüşü. Mili sorun, öz olarak pazar sorunudur. Ezen ulus egemenlerinin, ezilen ulusun pazarlarına el koyması sorunudur, mesele budur diyordu. Hatta diyordu, direnen ezilen ulusun egemenlerinin sorunu da budur, kendi pazarlarına hâkim olmak. Ezilen ulusun burjuvazisi ve toprak ağaları da kendi pazarlarının efendisi olmak istiyorlar. O pazarda, kendi dillerini konuşmak istiyorlar. Ancak, o ezilen ulusun hareketine, başta işçi sınıfı olmak üzere ezilen sınıflar, önderlik ederse durum değişir, diyordu.

Bilinçli işçi sınıfının derdi pazarı kurtarma değil, insanı ve doğayı kurtarmadır, en büyük derdidir bu onun. Bu sorun, yetmişli yıllarda mesela dergilerde tartışıldı, milli mesele özünde bir pazar sorunu mudur, yoksa emperyalizme karşı mücadele sorunu mudur? İbo'nun düşüncesine karşı çıkan bütün o sol cephe, şunu söyledi, milli sorun, emperyalizme karşı mücadele sorunudur. İyi, güzel de ama işin ekonomik özü ne? Mücadele siyasal bir şeydir. Milli sorunun ekonomik olarak özü nedir, diye sorduk. Kürtlerin karşısında kim var? Emperyalizm mi var sadece? Kürtlerin karşısında ilk olarak ve esas olarak, Türk egemen sınıflarının güçleri vardır, devleti vardır. Kürdistan sorunu emperyalizme karşı bir mücadele sorunudur dediğin anda, Kürtlerin karşısındaki o asıl gücü gölgelemiş oluyorsun, o güç de yapacağını yapıyor. Koçgiri'de yaptı, Şeyh Said'te yaptı, Ağrı'da, Zilan'da, Dersim'de yaptı, en son şehirlerde neler yaptı.

Kaypakkaya'nın yaşamı nasıl bir miras bırakıyor, onun yaşam anlayışına şahitliğinizi anlatır mısınız?

Şimdi bu görüş silsilesi, İbo'nun yaşamını gündemde tutuyor. Ama yeryüzünde hiç kimse ilelebet yaşamaz. Dünya da ilelebet yaşamaz, dünyanın da insanın ömrü gibi bir ömrü vardır. Ha biz ne yaparız? Yaşadığımız müddetçe onurlu ve özgür yaşamaya çalışırız. İbo'nun düşüncelerini okuruz, güzel, ama bir de o düşüncelerdeki İbo'nun yaşamını da okumak lazım. O yaşam, o düşüncelerin içinde var. O yaşamı ben pratik olarak yakından gördüm. 7

yıllık arkadaşlığımız bana gösterdi. Nedir o yaşam? Bir, sadeliktir. İki, mülk edinme duygusundan uzaklık. Üç, dayanışmadır. Zaruri ihtiyaçları karşılamamanın dışında herhangi bir biriktirme işinden uzak durmadır. En önemlisi sürekli bilgiyle donanmaktır. Yani, hayatı dönüştürmeye çalışıyorsun, hayatı aydınlatmaya çalışıyorsun, hayatı nasıl aydınlatacaksın? Kafanın içindeki aydınlık kadar aydınlatabilirsin ancak. Hayat, ona sığmaz. Kafanın içindeki bilgi, o bilginin ateşi, gücü, senin hayatı ne kadar değiştirebileceğinin ölçüsüdür, gücüdür. Bu sadece siyasal kitaplar okumayla da olmaz, diyor. Kendi pratiği, kendi hayatı öyle. Edebiyattır, tarihtir, felsefedir. Çok yönlü bir şekilde insanlığın o kültürüyle donanmadır. Hemen yapamazsın diyordu, ama bunu sürekli yapmak zorundasın. İster siperde ol, ister evinde, mutfakta çalış, isterse fabrikada çalış. Bütün boş zamanlarını bu bilgi donanımı amacına bağlarsan, hasredersen, o zaman farklı bir insan olursun. O zaman çevreni değiştirirsin, değişen çevre de seni değiştirir. Yani, bu, bir devrime kadar olan bir yaşam sorunu değil. İnsan ölünceye kadar, ister devrim olsun, ister olmasın; ister devrimci olsun, ister olmasın, bu kaliteli insanın, kaliteli özgür yaşamın şartıdır. İnsanım diyen herhangi bir varlık için şart bu.

Cebinde sürekli kitapla gezmesinin, şiir yazmasının, keman çalmasının, tarihe girmesinin, felsefe ile uğraşmasının... Hepsinin, 24 yaşında olan bir insanın bu çok yönlü araştırma, devşirme ve özümseme hareketinin bir geçmişi vardır, şüphesiz, şartlardan kopuk değil. Çapa Yüksek Öğretmen Okulu'na gelmeden önce TİP'liydi. Hasanoğlu Öğretmen Okulu'ndan gelmişti, orda öğretmenlerinin etkisiyle iki dergi okumuş, birisi Varlık, edebiyat dergisiydi, diğer de Yön, o da siyaset dergisi, Doğan Avcıoğlu'nun o zaman çıkardığı bir dergi. Okul kitaplığına dadanmış, oradan bir şeyler öğrenmiş. TİP'le ilişkiye girmiş, daha o zaman Türkiye İşçi Partisi de yeni kurulmuş bir parti. Formasyonunu da oradan aldı, Çapa Yüksek Öğretmen Okulu'na geldi. Çapa'da çalışma yerimiz kütüphaneydi. O kitaplarla içli dışlıydı, Batı klasiklerine en çok orda daldı. Onun dışında Beyazıt Kütüphanesi'ne gidiyor, İstanbul'un çeşitli kütüphanelerine gidiyor, yani kendini problem etmiş bir insandı.

Problem... Toplum için problemdi, emin olun, devlet için problemdi. Bu problem kendisini

kuşatan problemlerin yarattığı bir problemdi. Adı İbo olan bu problem, kendini kuşatan problemlerin yarattığı, çözüm arayan bir problemdi. İşte okurum, giderim lise öğretmeni olurum, bir lise öğretmeni ile evlenirim, iki çocuğum olur, oh ne güzel, can ciğer kuzu sarması, bir ömür mutlu yaşarız, bu iş bu minval üzere gider. Bunu babası da ona çok dayatıyordu, ama o diyordu: “Özgürlüğümüzü kaybetmektir, yaşayamamaktır, bizim devrimci olmamızın nedenlerinden biri de özgür yaşamamız.” Yani ister cezaevinde ol, dağda ol, nerde olursan ol, şunu diyebiliyor musun: ben özgürüm, diyebiliyor musun? Ben özgürüm demenin ilk şartı da senin özgürlüğünü gasp eden büyük militer güçlere, büyük cephelere, geleneklere, anlayışlara, yerleşik bütün o illetlere karşı dik durmayla olur, ilk adım budur, diyordu, yoksa yaşayamayız. Onun esas sorunu şüphesiz devrim sorunuymdu, ama bir de kendi sorunu vardı, böyle yaşayamıyorum sorunu vardı, ben böyle yaşayamam; bir sulta kurulmuş, bir demir ökçe var, demir ökçenin altında onun yarattığı şartlar, çerçeve içinde yaşayacağım öyle mi, ben böyle yaşayamam. İbo’yu yaşatan da bugün bence bu.

Peki, kişisel özellikleri, Kaypakkaya nasıl bir insan, nasıl bir arkadaş, nasıl bir tartışmacı, nasıl bir aydıdı?

Yani... Tedbirsiz bir insandı; hamal gibi, sıradan bir irtibatçı gibi çalışıyor, her yere girip çıkıyordu. Sağlam kişilikleri sonuna kadar ikna çabası gösteriyordu ama aynı çabayı zayıf, sorunlu kişiliklere göstermiyordu. Yani iki tür insan diyelim, birisi dalgacıdır, yalan söyler, üçkâğıt yapar, böbürlenir, tepeden bakar, “ben zamanında böyle yaptım” der. Öbürü de sessizdir, köşesinde çalışır, dinler, kuzu gibidir, soru sorar. Bu ikisini ayırıyordu.

Birincilerden genellikle uzak duruyordu. Benimle İbo arasındaki fark buydu. Ben, o kuzu gibi duranları pek sevmezdim. Yalan söyleyen, böbürlenlen, ikiyüzlülük yapan, bilmem efendim başkalarının aleyhinde atan şeytani tipler bana daha yakındı. Bana diyordu, yahu ben seni anlamıyorum, orada işlenmeyi bekleyen tertemiz bir sayfa, burada ise işlenmesi oldukça zor, bize zaman kaybettirecek, problemlili bir sayfa var. Öbür sayfa dururken, biz buna niye zaman harcayalım ki. Buna verdiğimiz zamanı öbürüne versek, onu işlesek, o da artık kendini işlemeye başlasa, onlar çoğalsa, onlardan örgütün temelini kursak. Ben de

diyordum, tamam iyi de ben onlarla yapamıyorum, onlar bana bir şey katmıyor, üstelik ben sevdiğim bu problemlili kesimleri sohbetlerde teşvik ediyordum. Peki, ondan sonra ne oldu, sen ne dedin gibi. Bu teşvikler tabi bir yığın yalanın, bir yığın dalaverenin sökün edip gelmesine yol açıyor, bu da benim iç dünyamda gezinen karakterleri çoğaltıyor, ruhumu renklendiriyor, yaşam katıyor, canlandırıyor. Aramızda böyle bir ilişki vardı, ama bana gülüyordu. “Hayret” diyordu, “Sen diyordu örgüt mörgüt adamı değilsin, kahvelerin bir bölümü böyle tiplerle doludur, sen örgüte girmeseydin o kahvelerde geçerdi ömrün.” (Oruçoğlu bu kısımları gülerek anlatıyor)

Ama şöyle bir özelliği de var, mesele bu insanlarla tartışıyor, tartışmaz diye bir şey yok. Ama tartışma bitti mi bir daha da bir şey yapmazdı, dediği de şuydu, ona ayıracak vaktim yok. Tartışmada çok iyi dinliyordu ama inatçıydı, kendi görüşlerini savunmada inatçıydı. Ben esneğim, olabilir, bakalım hele derim. İnanmadığım halde söylerim, belki sen haklı olabilirsin, derim. İbo öyle demiyordu, “hayır, yanlış düşünüyorsun,” diyordu. Ben derdim, “Ya Cihangir, olabilir baba ya, benim şu andaki görüşüm budur ama seninki de doğru olabilir”, bende bazı arkadaşların dediği gibi böyle “oportünist”, orta yolcu bir yan vardı. İbo’da o yoktu, hayır diyordu. Diritme. O diretme ama bazen ters tepiyordu, tartışan geliyordu, “ya kabul etmiyor abi benim görüşümü, kendi fikrinde diretiyor, inatçı,” diyordu. “Doğru bildiği için diretiyor,” derdim. “Onun için ona kabul ettiremezsin!” Böyle özellikleri vardı. Ama tabii o Vartinik’te. (Bir an sessizlik oluyor, Oruçoğlu’nun gözleri dolu dolu oluyor, uzaklara dalıyor, sonra devam ediyor anlatmaya)

Vartinik’te, ayağında bir lastik vardı, kara lastik. Ayağına büyük gelen bir lastik. Zarureti anında sezinleyen, üzerinden çıkarıp, yoldaşına veren bir adamdı. Mesela yaşadığı ortam. Kömlerde, mağaralarda, kaya kovuklarında barınıyorduk. Temizlik ve tertip konusunda hassastı. Mağaraların temiz tutulmasını, etrafın düzenli tutulmasını filan söylüyordu. Ben diyordum “Yahu ne temizi, mağara burası, bırak.” Bir teneke kutumuz vardı. Su koyuyor, kaynatıyor, çay atıyorduk içine. Bir de Nazimiye çöplüğünde teneke konserve kutuları vardı, onları da almışız, bardak gibi kullanıyoruz. Bardaklar bir kenarda duruyordu, teneke bir

kenarda, ekmek, çökelek bir kenarda, kitaplar bir kenarda, böyle dağınık. “Yahu böyle olmaz,” diyordu. “Senin derdin ne” diyordum, “burası ev mi? Eşyaları rahat bırak.” (Hem gözleri yaşlı hem gülümsüyor) “Yok, olmaz,” diyordu, “olmaz!” Köme gittik, kömde de aynı! “Bu yıkılmış, burayı kaldırmamız lazım, burada bir düzen olması lazım,” diyordu. 7 yılda benim gözlemlediğim, torbaladığım şüphesiz birçok şey vardır da aklıma gelenler, torbamdan dökülenler şimdilik bunlar...

Üniversite döneminde, yükselen devrimci gençlik hareketi içinde, Kaypakkaya’nın esas ilgileri ve tartışmaları nelerdi?

İki dönemi vardı. Bir, Çapa Yüksek Öğretmen Okulu dönemi, bir de okuldan atıldıktan sonraki dönem, yani profesyonel mücadele dönemi. Bu dönemler arasında tam bir uçurum yok. Profesyonel yaşam döneminde, amfilerde, İstanbul Teknik Üniversitesi’nin Saffet bilmem b amfisi vardı (Adını Saffet Müftüoğlu’ndan alan İTÜ Gümüşsuyu amfisinden bahsediyor), O amfide, Dev-Genç’in bütün militanları toplanıyordu, parkeli markeli bir yığın insan toplanıyor, siyaset ve günün yakıcı sorunlarını tartışıyorlardı. Bu, onların problemi oluyordu. Problem de nedir biliyor musunuz? İki alan vardı: birisi üniversiteler, diğeri fabrikalar, işçi semtleri. O, fabrikalar ve işçi semtlerini esas alıyordu. Onun anlayışı şuydu: üniversitelere hâkim olmuşsunuz, hâkim olduğunuz alanlarda fazla bir şey yapmıyorsunuz, okumuyorsunuz da, buradaki kadroların bir bölümünü işçi semtlerine çekelim -orada işçi büroları kurulmuştu- işçi evlerine gitsinler, kitap dağıtsınlar, bildiri dağıtsınlar, grev çadırlarına girsinler, aydınlatma hareketinde bulunsunlar diyordu. Onlar da şunu söylüyorlardı, biz burayı elimizde tutmuşuz ama faşistler her an geri alabilir, sen bu amfi toplantılarına geldiğinde hep iyi kadroları çekip götürmek istiyorsun, bu tutum, bizi fakültelerde güç duruma düşürür. İbo’nun gerçi öyle fazla bir gücü yoktu ama onun da çevresinde bir çekirdek kadro vardı. Tartışma bu minval üzereydi: toprak işgalleri olsun, fabrika işgalleri olsun, grevler olsun, bu o kesimi seçmişti, derdi oydu. Bir de Türk Solu diye bir dergi vardı, onun çıkmasıyla uğraşıyordu, yazılar yazıyor, gelenleri okuyor, redakte ediyor, şu bu... Hummalı bir faaliyet! Biraz edebiyattan bu ikinci dönemde koptu.

O dönemde Kaypakkaya'nın Pekin radyosu dinlediğini, Pekin Review'den yazılar okuduğunu biliyoruz. O yıllarda kaynaklarınız çok dar ve böyle bir enternasyonal ilgi ve merak var. 2020'den 67-68'e bakınca Çin devrimine ulaşacak, onu araştırarak görüşleri oluşturan o kişilik yapısı nasıl oluştu?

66'dan itibaren çeviriler başladı, hem Sovyet hem de Çin kaynaklı, Balkan kaynaklı kitapların çevirileri başladı ama çok değildi. Siyasi dergiler de çıktı. İbrahim Pekin radyosunu dinliyordu, 68-69'da. Pekin Radyosundan, Kültür Devrimi'nin seyrini ben köyde, 66'da izliyordum. Oradan edindiğim esintiler, defterimde yazılara, makalelere dönüşüyordu. Sanki bu devrimin içindeymişim gibi bir duyguya kapılıyordum. Bu, dünyayla birlikte yaşama hazzı veriyordu bana. Bu devrim de bir gün yaşadığım mekana ulaşacağı inancı filizleniyordu bende. Bu devrim, çok etkileyici bir devrimdi. Yani aklımızı şöyle alıyordu, Çin'de devrim olmuş ama bu devrim kime karşı? İnsanlar yığınlar halinde sokaklara çıkıyor, milyonlarca insan sayısız duvara yazı yazıyor, merkez komitesini eleştiriyor, Çin Komünist Partisi'ni eleştiriyor, insanlar tarihte ilk kez duvarları gazete haline getiriyor. "Ben de varım, siz değil, ben de varım" diye sokağa çıkıyor. Bu bizim çok hoşumuza gitti. Biz sadece Pekin radyosunu değil, Amerika'nın sesi radyosunu, Moskova radyosunu, bir de bizim radyoyu da dinliyorduk.

Bir de ayrıca Robert kolej kesimi vardı, çeviri bürosu vardı bizde. 69'un sonu, 70 idi. Çeviri bürosunun görevi hem kitap çevirmek, hem de önemli kritik olayları İngilizceden Türkçeye çevirmek. Bu çeviri bürosu Türk Solu'nun içindeydi. Zaten üç büro vardı: işçi bürosu, köylü bürosu, çeviri bürosu. İşçi bürosunun başkanı İbo'ydu, köylü bürosunun başkanı bendim, çeviri bürosunun başkanı da sanırım Sevinç Özgüner veya Vecdi Özgüner olabilir, sorumlu durumda olan oydu. Bir de Türk Solu Yazı Kurulu vardı tabi. Sevinç Özgüner'i öldürdüler, doktordu. Robert kolejdeki arkadaşlar da çok çeviri yaptılar. Orada Garbis vardı, Garbis Altınoğlu, ama çeviriyi en çok yapan Nail Satlıgan'dı. Nail Satlıgan iyi bir kafaydı, Marx'ın kapitallerini filan da çevirdi geçtiğimiz 15 yılın içinde.

Biz Pekin Review'daki yazıları, bir de Hindistan Komünist Partisi, Naksal Bari hareketine dair çevirileri onun çevirilerinden okuyorduk. En çok da tabii bizi ilgilendiren çeviriler buydu, hem kültür devrimi ile ilgili hem de Hindistan Komünist Partisi'nin, Naksalistler'in yazıları, bunlar bizi birinci derecede ilgilendiriyordu. Ama ilgi alanı sadece bu değil. İbo'nun eski komünistlerle ilişki kurup Türkiye Komünist Partisi'nin geçmişine dair bilgi alma girişimleri olsun, demin söylediğim gibi tarihle ilgili girişimleri olsun. Hem Sovyet kaynakları hem de tarih yazarlarına başvuruyordu. Mustafa Akdağ sevdiği bir tarihçiydi. Ama Mustafa Akdağ'ın şüphesiz Yavuz döneminde Alevi kırımları ile ilgili yazdıkları ilgisini çekiyordu, objektif yaklaşıyor diyordu, sorunu ekonomik temelleri ile ele alıyor, yüzeysel değil derin bakıyor, diyordu.

Kültürün farklı alanlarına ilgi ister istemez, ama yoğun ilgi, kesintisiz ilgi ona belli bir teorik formasyon kazandırdı. Çok okuyordu. Ben zamanımın bir bölümünü öyküye, şiire, roman yazmaya hasrediyordum, okuma bende ikincildi. Ama o her yerde okuyordu.

Okul döneminden mağaralara, dağlara çıkış dönemi, bir gerillaya hazırlık dönemi var. Nasıl okuyordu bir mağarada?

Diyelim ki mağaradayız. Ateş yakıyoruz, ateşin alevinde bir arkadaş aleve yakın bir şekilde kitabı tutuyor, okuyordu, biz de dinliyorduk. Sadece bu değil, tabii eğitim toplantıları yapıyorduk, tartışıyorduk. İbrahim'in bir şeyi vardı, "tartışmadan önce biraz okuyun, en azından biraz düşünün, düşünün öyle gelin" diyordu. Zaaflar, güçlü yanlar, geleceğe dair yeni fikirler üzerine kafa yorun, diyordu. Tartışma kültürü onda derindi, okuma kültürü ile birlikte. O teorik formasyonunu biraz da tartışmalar içinde kazandı. Dev-Genç toplantılarında yapılan tartışmalar, kendi aramızda yaptığımız tartışmalar. Hayatı hem okuma, hem tartışmalarla geçti. Eskiler boşuna dememiş: Barikat-i hakikat müsademe-i efkardan doğar. Hakikat ateşi tartışma kültüründe doğar, hakikati böyle yakalayabilirsin. O tartışma olmasaydı, sırf okumayla olmazdı, sanmıyorum, olurdu ama o kadar olmazdı. Çünkü karşında birisi sana şunu diyor: "Hayır Çerkez Ethem haksızdı, Kuvayi Seyyare'de 800 kişi

vardı, işte merkezi ordu ile birleşmek istemiyordu onun için tepelendi” diye görüş attı. O görüşe karşı şöyle derdi: “Peki Çerkez Ethem hangi sınıfların temsilcisiydi? Tepeleyen hangi sınıfların temsilcisiydi? Onları kuşatan siyasal şartlar neydi?” Bizi ilgilendiren, o tartışmalarda öne çıkan fikirlerdi. İbo sadece, düşüncelerinin özünü koydu, tümünü koyma durumu, kongre hazırlık döneminde olacaktı. Bunu, tutukluyken de düşündü. Düşüncelerini, “Savunma”da koyma olarak.

Savunma taslağı vardı Diyarbakır’da. Ta Balkan savaşlarına kadar almış, geniş bir savunma taslağı kurmuş. O savunmada babasından filan kitaplar istiyor, savunma yapacak, savunma anlayışı onda kitap anlayışıdır. Öyle üç-baş sayfa değil, kitapla savunma, yani tarihle, siyasetle. Hem Türkiye ölçeğinde hem Dünya ölçeğinde mahkemenin karşısına çıkma diye bir derdi var. Öldürülmesinde bunun da payı var. Çünkü Yaşar Değerli açıkça söylemiş -bir arkadaş duymuş adını vermek istemiyorum, ama odaları yan yana, bir kadın arkadaş- Değerli’nin söylediği şu: “Sen hem Atatürk’e faşist diyeceksin, büyük Türk burjuvazisinin temsilcisi diyeceksin, hem bölücülük yapacaksın, Kürtlerin sözde kendi kaderini tayin hakkını savunacaksın, hem Ermeni kırımından söz edeceksin, hem de ifade vermeyeceksin öyle mi? Seni kendi ellerimle öldüreceğim”. Aynen bunu söylüyor: “Seni kendi ellerimle öldüreceğim”. Ama öldürmenin nedeni sadece bu değil, emin olun.

İbo’nun görüşleri öldürmenin esas nedenidir de başka nedenleri de var. Savunma taslağının kitaba dönüşmesinden korkuyorlar. Bu görüşler, daha geniş bir şekil alacak, gelecekte gençleri zehirleyecek. Üstelik adama kitap da geliyor, okuyacak, zamanı var hücrede, ondan sonra mahkemenin karşısına bir kitapla çıkacak, bir siyasi savunma kitabıyla! Gel de uğraş. Öldürmelerinin bir nedeni de bu. Burada İbo’nun o savunma taslağının okunması ve tahlil edilmesi lazım. Bizim anlayışımızda o dönemde mahkemenin karşısına çıkarken kitapla çıkmak vardı, biz de bunu yapmaya kalkıştık, ama sürüldük, belgelerimiz kalmadı. Biz görev bölümü yapmıştık cezaevinde, İbo öldükten sonra tabii. Türkiye işçi sınıfının tarihini ben almıştım, Türkiye’nin sosyal-ekonomik yapısını bir başka arkadaş almıştı. Bunları yapacağız, böyle kitap haline getireceğiz ve savunma taslağı haline getirip bunu mahkemeye sunacağız.

Bunun özünü de kalkıp sözlü olarak kürsüde anlatacağız. Bizim anlayışımız buydu. Buna devlet müsaade eder mi? Etmez.

Son olarak birde sizi sormak isteriz. Sizin de bu devrimci öncülüğe katılımınız var, 13 yılı aşkın bir hapisane tarihiniz var, devamında bir sürgün hikâyeniz var, yasaklı bir yazar olma hikâyeniz var. Siz kendi hikâyenizi nasıl anlatırsınız?

Benim Çapa Öğretmen Okulu'na gelişim Rize Öğretmen Okulu'ndan oldu. İbo Hasanoğlu'dan geldi. Yoğunlaştığım iki alan vardı, birisi okulun kitaplığında bulunan batı klasikleri, özellikle romanlar; ikincisi, atölyede resim yapmak. Amacım da Rize'deyken şu şekildeydi: Öğretmen olarak mezun olmak, güzel bir öğretmenle evlenmek, onunla birlikte gidip bir köyde yaşamak, hem öğretmenlik yapmak, hem de roman yazıp resim uğraşmaktı. Biraz Fakir Baykurt etkisi vardı bende.

Çapa'da tanıştım İbrahim ile. Oradaki ilk dönemimde romana başladım, kendi köyümüzdeki cereyan eden bir olayı yazıyordum. Bizim edebiyat öğretmeni kütüphaneye iner, beni ikna etmeye çalışırdı "romanı bırak, derslerine bak, yoksa sınıfta kalacaksın," diye. Romanı bitirdim, 500 sayfalık bir romandı, bir yılda yazdım. Arkadaşım yoktu. Ben 66'da geldim, 66-67-68'de hayatım yazmayla geçti, hem kısa öyküler, şiirler, hem de roman yazdım ama bastıramadım, çünkü daktilo yazısıyla getir diyorlardı, daktiloyu da nereden bulacağım. Öyle kaldı. Sonra 68 başladı, 68'e katıldım. Okul içinde çatışmalar çıktı, çatışmalar benim ruhumu allak bullak etti. Şiirlerim tahrip edildi. 68 ve sonrası süreçte profesyonelleştim, okuldan atılınca İbo'yla birlikte.

Neden atıldınız?

Gerekçe şeydi, Fikir Kulüpleri Federasyonu'nun Çapa kolunu kurmak, bir de bildiri yayınlamıştık Amerikan 6. Filosuna karşı. Bizi attılar okuldan, daha sonra Danıştay bozdu kararı, 9 kişiyi aldı okul, İbo'yu almadı. Ama ondan sonra da çatışma çıktı, duramadık.

Değirmen Köy işgali vardı, toprak işgali, gittim o toprak işgaline, yakalandım. 1969'da beni içeri attılar. Çıkardılar sonra. 1970'te tekrar yakalandım, 3,5 ay da Keşan ve Edirne cezaevinde yattım çıktım. Ondan sonra darbe oldu. Benim alanım köylerdi, İbo'nun alanı işçi semtleriydi. Ben kendi alanıma İbo'yu da götürdüm, köyde onu gezdirdim, alanım Trakya'ydı.

Yakalandık. Bir arkadaş daha vardı, üçümüz. Onları bıraktılar, beni attılar içeri. Çünkü içimizde, belli devlet görevlileri vardı, onlar bildiriyorlardı; işi asıl götürenler, profesyoneller, profesyonel olmayanlar, sempatizanlar diye raporlarını veriyorlardı. Sonradan açığa çıktı tabii, ama biz de tahmin ediyorduk, "ajan kimdir" diye birbirimize kuşkuyla bakıyorduk. Benim o dönemim açıkta kalma dönemi.

Darbe olacağını tahmin ediyorduk. Darbe olunca Dev-Genç'in bir bölümü, kurmay kesiminin bir bölümü, darbeyi destekledi. Hikmet Kıvılcımlı da destekledi, Mihri de destekledi, yani açık bir destek değildi ama hoşlarına gitti, Doğu Perinçek de destekledi. Doğu Perinçek de işçi-köylü gazetesiyse destekledi, yurtsever subaylar diye böyle gazetenin ilk sayfasına da bir askerin resmini koydu. İbo, dedi, "bunlardan bir şey çıkmayacak, belli." Daha önceden zaten belliydi de, bunlarla olmaz. Başımızın çaresine bakalım. Yakında buraları basacaklar" dedi. O minval üzere Dersim, Siverek, Malatya, Antep oralara dağıldık. Ben Siverek'te bir yıl kadar faaliyet yürüttüm, Kabil Kocatürk ve Mahmut Cantekin ile birlikte. Siverek Bağlarında. O bağlar Ermeniler'den kalmaydı, sonra duydum ki kaldırmışlar. Ben o bağ evlerinde kalıyordum. İzbeler gibiydi. O bağlarda biz eğitim toplantıları yapıyorduk. Siverekli gençleri topluyorduk. O gençlerin içinde Mehmet Uzun da vardı, onun kafası iyi çalışıyordu, en çok o okuyordu. Sonra İsveç'e gittiğimde bir ormanda yaşıyordu, o günleri birlikte andık.

Sene 1971. Hemen hemen Mayıs-Haziran. Gittik, Viranşehir'in bir köyü. Köy korkunç! Köyde su yok. Bir göl var, gölün içinde hem inekler hem de abdest alanlar var, göl ama büyük değil, yağmur gölü gibi bir şey. Suyu oradan içiyorlar. Orada bizi bir eve götürdü, biraz

sonra nasıl olduysa bütün köylüler geldi. Hanım ağa dedi ki, “önce kadınlar gelsin.” Kadınlar dövme. Yaşlarından daha yaşlı gösteriyorlar, yavan yavan bakıyorlar. Hanım ağa bana yolda dedi ki “Bak dedi sen Kürtçe bilmiyorsun, Gergerli Şeyh bilmem kimin oğluyum diyeceksin, Gergerliler Kürtçe bilmez. Beni de yalancı yaptın sen. Soran olursa fazla konuşma ben seni tanıtacağım.” Hanım ağa oturdu, vekili de oturdu. O buyur edince dizildiler, kadınlar tek tek, tespih tanesi gibi, gelen diz çöküyor, hanım ağanın ayağını öpüyor. Genç köylüler de geldiler elini öptüler. Şimdi, beni orada Şeyh oğlu diye tanıttı, üniversitede okuyor, misafirdir, buraları merak etmiş, görmeye gelmiş, dedi. Bunu der demez gelip benim elimi öpmeye çalıştılar. Biliyor benim el öptürmeyeceğimi, “bu üniversitelidir, okumuş insandır, el öptürmek istemiyor,” dedi. Ben o köyde bir aydan fazla kaldım. Ama şartlar korkunçtu. Ondan sonra Siverek’e döndüm. Kadrolaşma, eğitim toplantıları. Siverekli gençler geldiler, ama Siverek’te bir bölüm de korktu. Dediler ki, askeri rejim gelmiş, bu kaçak anarşistler de buraya geldiler, bunların varlığını hissederseler evleri basacaklar.

Biz eğitim toplantıları yaygınlaştırdık tabii. Bir faizcinin evini bastık, evinde kasa var dediler, tabancaları aldık gittik basmaya. Eve girdik. Kadınlar önümüze geçip yalvarınca vaz geçtik. Birkaç ay sonra duvar yazılamaları yaptık gruplar halinde. O duvar yazılamaları çok acayip etki gösterdi. Ondan sonra Diyarbakır Sıkıyönetim Komutanlığı geldi, şehirde genel aramaya başladı. O faaliyetler, Siverek’te bir aydınlanmaya yol açtı. Ondan sonra ben Dersim’e geldim. Dersim’de de hikâye uzun, mağaralar dönemi. Benim kendime özgü mağaralarım vardı, öykülerini yazdım. Bir yılım da orada geçti. Sonra Vartinik baskını. Vartinik baskınında kurtuldum, ama kendimi uçurumdan attığım için kurtuldum. Yüzüm müzüm soğuktan donmuş gibiydi, bacağım şişti. Mazgirt’e gittim, en iyi tanıdığım bölge oraydı. Sonra İstanbul’a geldim, İstanbul’da yakalandım. 13 yıllık cezaevi hayatım başladı ondan sonra. İşin şiir yazma, roman yazma, makale yazma, resim yazma yüzü de daha farklıdır, bunlar hem cezaevi dönemidir, hem de cezaevi sonrasındır. Dağınık anlatıyor, kısa kesmeye çalışıyorum. Benim maceram da bu.

Çok teşekkür ederiz. Sizi dinlemek hem onur hem keyifti. Hem üzücüydü hem de düşündürücüydü. En önemlisi de umut vericiydi...

Kucaklıyorum sizleri...

MA / Eylül Deniz Yaşar

Kaynak: mezopotamyaaajansi.com